

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICĂSCĂ-CULTURALĂ

ORGANUL OFICIAL AL EPARHIEI ORTODOXE ROMÂNE A ARADULUI

Cuvântarea funebră

a P. Sf. Episcop Grigorie al Aradului, la înmormântarea mecenatului Emanoil Ungureanu, în ziua de 29 Martie 1929 în Timișoara.

Falnici ascultători,

Plânge astăzi Bănatul că a pierdut steaua lui cea mai luminoasă la început de primăvară. Plânge astăzi că după moartea marilor lui dispăruți, Valeriu Braniște și Dr. Gheorghe Popovici, duce la groapă pe cel mai nobil dintre aleșii săi.

În poemul vieții tale, falnice Bănat, pare-se că marele defunct Emanoil Ungureanu, alcătuita cea mai fermecătoare strofă. Deaceea lacrămile tale nu sunt numai ca roua care într-o dimineță a udat pământul și a fost uscată de adierea vântului. Doliul tău nu se pierde ca somnul de pe ochii omenesci, căci ai pierdut pe acela care în viața neamului românesc întreg a săpat urme adânci.

Binecuvântate sunt lacrămile tale, falnic Bănat, căci nu plângi pe un om de rând, ci pe acela, de care și moartea, lungă vreme a stat departe. Venit-a însă moartea și la dânsul. Căci mare domn este moartea, — precum zice Sf. Efrem Sirul, — având stăpânire peste toți oamenii. Moartea este un rege tregător, al cărei palat este lumea aceasta trecătoare. Este plin de flori ofilite și de inimi zdrobite, acest palat al morții, care este lumea. Știm că toți regii pământului așteaptă pe cetățeni și îi primesc în palatele lor, dar moartea este un rege care dorește el să fie primit și așteptat, însă el nu voește să aștepte pe nimeni. Nu plângeți însă cu desnadejde văzând moartea celui ce este acum în sicriu înaintea noastră. Opi-

ți-vă o clipă, nu porniți încă spre cimitir ca să vedeți că oricum vine moartea la noi, vine prin legea vecinică alui Dumnezeu, Carele a zis: „Că pământ ești și în pământ te vei întoarce“ (I. Moise 3).

După legi vecinice trece soarele și se confundă în noapte, după legi vecinice înfloarește primăvara și tot după legi vecinice toamna îmbracă haina veștejirei. Viața este floarea morții iar moartea este floarea vieții.

Să nu se întristeze deci inimile voastre căci durerea pământescă are un balsam alinător în credința izbăvitoare. De 6000 de ani omenirea prin puterea credinței și prin puterea unui sentiment nebiruit se luptă împotriva tuluzilor înșelătoare ale simțurilor, cari spun că și viața trebuie să se oprească unde se oprește ochiul omenesc. Dar precum soarele care dispare la orizont nu s'a stins pe vecie, așa nici viața nu se încheie cu perspectiva sicriului, căci lângă sicriu se face numai schimbarea existenței.

Zadarnic se grăbesc filozofii să spună că totul se termină cu disoluția materială din sicriu, căci cugetarea nu cunoaște disoluție și nici nu se poate împărți în mod distinct, iar dorințele și voința omului nu sunt proprietăți ale materiei și nici substanțele inerte nu produc cugetarea omenească.

Prin pizma acestei credințe trebuie privită viața noastră a tuturor. Ne gândim la demnitatea acestei vieți din punctul de vedere al scopului vieții. Ne repugnă să credem că pre-

cum pământul se va preface odată în planetă fără viață, așa s'ar întâmpla și cu viața omului.

Ce folos ar avea strădaniile omeniești, bunurile spirituale ale omenirii dacă ele nu ar fi și o indicație a vecinicii? Omul în lumea aceasta caută noi și noi adevăruri, căci mare este întunerecul și rătăcirea. Este nemulțumit cu descoperirile făcute până acum și muncește înainte ca să rezolve problemele. Marele matematician francez Henri Poincaré își puse odată întrebarea: Pentru ce se trudește astronomul cu observații de multe ori migdaloase și obositoare în condiții lipsite de confort? El răspunse: „De sigur nu mirojul de lefuri grase îl îndeamnă la aceasta, ci pentru a contribui la o operă grandioasă, a cărei menire este să înalțe sufletul omenesc, să-l apropie mai mult de Dumnezeu și să-l facă și mai mândru de el însuș”.

Necredincioșii și indiferenții zilelor noastre pot înțelege din aceste cuvinte ale unui mare astronom și matematician că jertfele morale și materiale se fac pentru o lume mai bună. Visăm, nădăjduim, muncim într-o lume trecătoare pentru una netrecătoare. Renumitul pictor al anticității Zeuxis avea obiceiul să stăruie cu mult mai mult timp la pictarea unui tablou, decât să aștepta dela un pictor celebru ca dânsul. Fu întrebat într-o zi de ce stăruie atât de mult asupra anumitor detalii și poartă cu încetineală penelul său? Răspunse pictorul: Eu pictez cu timp și cu multă atenție, căci pictez pentru vecinicie”.

Cu toții avem un asemenea cuvânt de spus: scriem, ne rugăm, citim, lucrăm, ne luptăm pentru vecinicie. Cu toții dorim să fim fericiți, dar nu știm totdeauna unde să căutăm fericirea. Aici este partea de fericire a regretatului defunct că el a știut unde să caute fericirea cea adevărată.

Fericirea lui era credința tare în nemurire. A fost treaz și senin până în clipa morții. Cu cinci minute înainte de moarte, simțind că va muri, a zis către cei cari îl îngrijeau: Aprindeți acum luminarea, căci nu vreau să mor fără luminare. Aprindeți acum luminarea căci luminarea însemnează viața omului după moarte”.

Carmen Sylva, fericita regină a României, zice în *Cugetările Sale*: „Mângâierea s'o cauti numai în ceace e fără moarte: în natură și la Dumnezeu”. Mecenatele Emanoil Ungureanu numai la Dumnezeu a căutat mângâierea. El știa că adevărurile religioase, pentru a fi în-

țelese trebuie privite din interior, așa cum sunt privite picturile vitrailuri ale catedralelor; pentru ale aprecia frumusețea ele trebuiesc contemplate de dinăuntru și nu din afară.

Din interior a privit el la nevoile Bisericii noastre ortodoxe și și-a dat seama de cuvintele Mântuitorului: „Tot cel ce a lăsat casa, sau frați, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau feciori, sau holde pentru numele Meu, însutit va lua și viața vecinică va moșteni” (Mat. 19 v. 29).

Decedatul încă în anul 1912 a făcut o fundațiune de 372 000 Coroane pentru trebuințele culturale ale episcopiiilor din Mitropolia ortodoxă română a Ardealului. Actul fundațional prevede că după moartea mecenatului, să se înființeze sau să se ajute școli populare românești, elevii săraci ai școalelor să primească gratuit cărți și premii, să se înființeze biblioteci școlare și populare; să se promoveze instrucția adulților și analfabeților; să se înlătore neajunsurile de ordin moral și igienic, să se promoveze instrucția religioasă. Actul fundațional mai prevede înființarea de școli speciale agronomice, industriale și comerciale, pentru industria casnică și gospodărie și internate și alte instituții pentru promovarea culturală a poporului ortodox român.

Marele dispărut a mai dispus ca din cinci procente ale venitului anual al fundațiunii să se creieze un fond separat pe seama viitoarei episcopii a Timișorii.

Jalnici Ascultători! Marele defunct a lăsat pentru Domnul averea sa până încă trăia. Până când alți muritori se îngrijeau cum să-și ridice case, să-și înmulțească holdele și averea, el și-a lăsat averea ca să asculte de Hristos.

Vrednic este deci să cunoaștem pe scurt și viața lui, biografia lui, căci el nu numai s'a născut și a murit, ci a trăit pentru Hristos și Evanghelia lui. Nu era preot, dar avea virtuți preotești, n'a slujit la Altarul Domnului, dar inima lui era de sfințenia unui Altar.

Emanoil Ungureanu s'a născut la 1 Ianuarie 1846 în comuna Satchinez. Liceul l-a făcut la școala piaristă din Timișoara, iar Dreptul l-a Universitatea din Budapesta. În anul 1874 și-a început cariera avocațială, funcționând până la anul 1910, când s'a retras.

A fost membru în toate corporațiunile noastre bisericesti începând dela parohie până la Inaltul Congres național bisericesc, unde cu cunoscuta-i autoritate morală a apărat interesele bisericii noastre strămoșești și cu îndemnurile și sfaturile sale înțelepte a contribuit la promovarea viieții morale a poporului nostru.

A fost sufletul și factorul cel mai de seamă din punct de vedere juridic la marea operă a despărțirii noastre ierarhice de către sârbi.

A luat parte activă și a avut o atitudine hotărâtă în marele proces pentru despărțirea averilor mânăstirești și pentru despărțirea parohiilor mixte sârbe și române, apărând cu multă energie interesele noastre românești.

A fost cel mai aprig și mai îndrăzneț luptător pentru înființarea episcopiei din Timișoara, de realizarea căreia s'a interesat până la cele din urmă clipe ale vieții sale. Spre acest scop a exoperat dela Primăria Municipiului Timișoara un teren de 51/2 jughere pământ.

Cu concursul și ajutorul moral al lui Emanoil Ungureanu vechea biserică ort. română din Timișoara-Fabrică s'a înlocuit cu actuala biserică, mai frumoasă și mai încăpătoare.

A înființat parohia ortodoxă română din Vârșeș, care a devenit apoi parohie centrală protopopească.

După război, înmulțindu-se numărul românilor ortodocși în Timișoara, preocuparea lui Emanoil Ungureanu a fost să se mai înființeze încă două parohii ort. române în acest oraș: una în Timișoara-Cetate și alta în Timișoara-Principele Carol (Iosefin). Planul s'a realizat. Paralel cu organizarea și improprietărea acestor 2 parohii, defunctul a pus baza înființării fondurilor necesare pentru zidirea alor 2 biserici în aceste 2 parohii. Aceste fonduri grație subvențiilor primite dela Primărie și județ, se ridică azi la sume destul de considerabile.

Sub regimul unguresc era cel mai înțocat și hotărât apărător al școlilor noastre confesionale. Lui se datorește înființarea școlilor confesionale din Timișoara-Fabrică și Timișoara-Elisabeta.

A fost ani de-a rândul conducătorul despărțământului Timișoara al „Astrei”, în cadrul căreia a dezvoltat o frumoasă activitate culturală pe seama poporului nostru dela sate.

Incepând cu anul 1879 a supravegheat și condus cu multă pricepere 15 ani de-a rândul alumneul din Timișoara, înființat pe seama elevilor ort. români săraci dela școlile secundare din Timișoara.

A făcut parte din comitetul constituit pe la anul 1880 în scopul înființării unei societăți dramatice pe seama Românilor din Ungaria și Ardeal.

A făcut vie propagandă pentru înființarea caselor de educație națională pe teritoriul întregul Banat.

A pus baza înființării unui fond pentru zidirea unui palat cultural în Timișoara. În scopul acesta a exoperat dela Primăria Municipiului Timișoara un intravilan lângă Camera de comerț.

Sub auspiciile lui a luat ființă, înainte cu câțiva ani, Reuniunea femeilor române din Timișoara-Fabrică.

Deviza lui Ungureanu a fost, că fără mijloace materiale nu se poate face cultură. De aceea grija lui de căpetenie se îndrepta în primul rând spre promovarea stării materiale a poporului nostru.

La stăruința și cu concursul moral și material al lui Emanoil Ungureanu s'au înființat mai multe instituții economice în Banat: Timișana în Timișoara, pe care a condus-o mai muți ani cu multă pricepere și destoinicie, Lipovana în Lipova, Luceafărul în Vârșeș și Albina din Sibiu.

În calitate de inspector al școlilor și al căminelor de ucenici din Timișoara și-a eternizat numele prin felul cum a știut să organizeze și să conducă aceste instituțiuni.

Scopul era crearea unei clase de industriași și comercianți la orașe prin recrutarea copiilor de țărani dela sate și pregătirea lor pentru aceste cariere practice. Pentru atingerea acestui scop la inițiativa și cu concursul material al lui Ungureanu s'a înființat o instituțiune de ajutoare numită, „Protectorul” cu menirea de a da primele ajutoare elevilor avizați la începutul carierii lor. Era începutul creditelor ieftine pe seama industriașilor.

Emanoil Ungureanu a fost în toate vremurile cel mai devotat și mai expus apărător al intereselor noastre naționale românești. Acest naționalism l-a propagat nu numai cu vorba ci l-a dovedit și cu fapta, sprijinind cu banul său toate mișcările și acțiunile, cari priveau soarta și viitorul neamului nostru, luând parte și la acțiunea pentru redactarea Memorandumului.

Și-a dat contribuția sa materială și morală la susținerea marelui ziar românesc de pe vremuri „Tribuna” din Sibiu și la insistența lui s'au înființat două gazete românești în Timișoara „Dreptatea” și Foaia de Duminecă” la care a colaborat, publicând o mulțime de articole, în care se ocupa de viața culturală și economică a poporului nostru dela sate.

La moartea lui Antoniu Mocioni, în 1890, Emanoil Ungureanu a pus baza unei fundațiuni cu suma de 2500 florini sub numirea de fundațiunea „Mocioni” cu scopuri culturale și de binefaceri.

La anul 1892 a înființat fundațiunea „Mitra Ungureanu” după numele mamei sale, în sumă de 2.000 florini, din al cărui venit să se susțină școala confesională ort. română din Timișoara-Fabrică.

Avea ce i-a rămas la moarte a lăsat-o Palatului Cultural și Bisericii din Timișoara-Cetate și Iosefin.

Priviți deci viața acestui mare defunct. El nu s'a temut de moarte, deci nici voi să nu vă temeți dacă săvârșiți fapte ca dânsul. Stugile Domnului bucuros se cugetă la moarte, căci unde este comoara lor, acolo este și inima lor. Cel cu sertarele pline de bani va privi spre ele, cum zice Sf. Ioan Gură de Aur, iar Sfinții privesc spre locul unde este depusă coroana nevoinței lor.

Biserica noastră ortodoxă română din mitropolia Ardealului în frunte cu I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, reprezentat prin Noi Episcopul Aradului, și credincioșii eparhiei Aradului prin Smerenia Noastră, depunem omagiul Nostru la despărțirea vremelnică de marele dispărut. Biserica noastră îi va păstra amintirea din generație în generație și se va mândri că alesul ei fiu, Emanoil Ungureanu, s'a făcut pildă ca luptător distins al Bisericii și Neamului Românesc.

Odihnească în Pace!

In veci Pomenirea Lui!

† EMANOIL UNGUREANU

Parecă ne urmărește o fatalitate, căci toți oamenii mari, încercați în zile grele, ne părăsesc unul după altul. Emanoil Ungureanu a făcut parte din generația oamenilor sobri, cu caracter de granit, care au știut că progresul neamului nostru este strâns legat de biserica noastră națională. Emanoil Ungureanu își lubea biserica și neamul cu un fanatism ce uimea pe toată lumea. El este un mecenat bănățean alături de Mocionești, Brădiceni și Braniște. Nu era om entuziast, nici călduros, în sufletul său clocotea însă o profundă iubire față de cel mai mic și slab.

Biserica noastră l'a chemat în toate corporațiunile sale până sus la congresul național bisericesc unde defunctul a dezvoltat o activitate foarte rodnică. Era un deliciu să asisti la sinoadele eparhiale din Arad și să ascuți discuțiile edificatoare încinse de: E. Ungureanu, Velici, Oncu, Rotariu, Oprean și alți mari bărbați ai bisericii noastre.

Lui E. Ungureanu, i s-a făcut o înmormântare impunătoare.

Sala festivă a prefecturii județului, unde era, catafalcul cu rămășițele pământești ale defunctului, era plină de coroane depuse de „Asociația culturală din Banat”; guvern, județ, Inspectoratul școlar regional banca „Albina”, „Reuniunea femeilor române”, baroul timișorean, Banca Națională, reuniunea de gimnastică funcționarilor primăriei Timișoara, primăria, elevii căminului de calfe, ministerul muncii, d. Aurel Vlad ministrul cultelor, d. dr. C. Iancu, „Casa de educație națională”, meseriașii și comercianții ajutați de soc. „Progresul”, înființată de defunct și alți particulari și instituții publice.

Lângă sicriul defunctului a stat tot timpul un țaran bătrân din com. Satchinez, Jiva Ungureanu, fratele mai mic al lui Emanoil Ungureanu.

Din partea guvernului a venit la înmormântare d. Sever Bocu, ministrul Banatului, iar d. Ciceo Pop a reprezentat Corpurile legiuitoare.

Autoritățile civile și militare din Timișoara au fost reprezentate toate prin șefii respectivi.

Serviciul religios a fost oficiat de P. S. Sa Episcopul nostru Dr. Grigorie Gh. Comșa, asista de I. P. C. Lor arhimandriții: P. Morușca dela Mănăstirea H-Bodrog, V. Lazarescu dela Oradea, protopopii: M. Păcălan consilier eparhial, Ioan Georgea revizor eparhial Oprea protopopul Vârșetelui, P. Țlucra, protopopul Timișorei, preoții: Sătăgean din Timișoara, S. Stana redactorul nostru, Voniga din Ghioroc, Aga din Chisoda, Plavosin, Șora, Golumba și Imbroane din Timișoara, și diaconul Florea Lavru.

Cântările funebrele au fost executate cu multă duloșie de corul „Banatul” din Timișoara, condus cu iscusință de d. Sablu Drăgoi.

Panegiricul l'a rostit cu verva cunoscută de toți bănățenii, P. S. Sa episcopul nostru Grigorie, care a făcut apologia marelui defunct în mod plastic. Redăm vorbirea P. S. Sale în fruntea revistei noastre.

Au vorbit apoi următorii oratori: Ptimarul Domoșneanu aducând ultimul salut lui Emanoil Ungureanu, ales încă în viață cetățean de onoare al Timișoarei. D. primar a promis că în viitor una din străzile Cetății va purta numele defunctului.

D. Sever Bocu, în numele guvernului, a arătat că pierdem cu Emanoil Ungureanu nu un om, ci o epocă.

D. Ciceo-Pop a vorbit în numele Corpurilor legiuitoare.

D. Vasile Goldiș a dus ultimul salut al „Astrei” al cărei membru fondator a fost Emanoil Ungureanu, iar în Timișoara timp de 12 ani conducătorul despărțământului „Astra” acolo.

D. dr. Alex. Marta, primpreședintele Curții de apel, a adus defunctului omagiul magistraturei.

D. V. Mercea, decaul baroului timișorean, a spus că Emanoil Ungureanu a fost și o podoabă a baroului.

D. Victor Vălcovici, rectorul școlii politehnice, a adus ultimul salut al acestui înalt institut de cultură și al „Ateneului Timișorean”. Emanoil Ungureanu, care a fost un om al inițiativelor și faptelor, trece în Pantheonul ziditorilor neamului românesc.

D. Ludovic Ciobanu a vorbit din partea „Casei Învățătorilor”, d. Siteșcu din partea băncii „Timișana” a căruia fondator și într’un timp conducător a fost defunctul iar studentul *Bardan* în numele societății studenților dela politehnică.

La cimitir a spus o rugăciune un elev al căminelor de ucenici, al căror inspector a fost în ultimii ani Emanoil Ungureanu. Un meseriaș a vorbit din partea soc. „Protectorul”, înființată de Emanoil Ungureanu pentru încurajarea comerțului și meseriilor românești.

Dumnezeu să-l odihnească în corturile sfinților.

Revenire la Biserica Ortodoxă.

Credincioșii noștri din comuna Cuvin au avut fericirea să asiste la o serbare de foarte mare bucurie și însuflețire sufletească în Duminica din 10 Martie a. c.

Activitatea pastorală-misionară, ce o dezvoltă cu multă râvnă și luptă aprigă de combatere și convertire, ce o duce cu îndârjire pr. M. Grecu din aceasta comună față de sectari și-a arătat roadele sale, obținând rezultatele pozitive de convertire prin revenirea la sf. noastră Biserică a baptistului Martin Blahut și a familiei sale, din aceasta comună.

În Duminica amintită, după serviciul sfintei vechernii pr. M. Grecu a săvârșit rugăciunile de trecere a lui Martin Blahut și a soției sale Maria după o răstăcire baptistă de 18 ani; apoi a împărtășit taina Sf. Botez celor 4 fii ai lor: Ana de 17, Petru de 13, Maria de 9 și Ilie de 7 ani.

Având cunoștință poporul de mai înainte de aceasta serbare, s’au adunat mulțime de creștini în frunte cu „Oastea Domnului” organizată și înființată tot în acea zi, să participe la acestea acte solemne religioase; la privirea cărora curgeau lacrimi din ochii celor prezenți, ceea ce a dovedit emoția evlavioasă și deosebit de plăcută, de care erau stăpâniți în acelea momente.

Aceasta emoție sfântă și entuziasm sufletească s’au ridicat și mai mult, când preotul celebrant purcează din cuvintele: „Astăzi se făcu mântuire casei acesteia”. În cuvântarea sa arată și dovedește, că cei convertiți în aceasta zi și-au aflat și asigurat calea de mântuire sufletească, pierdută până aci.

Din prilejul acestei serbări de revenire s’a putut constata, că până când pe fețele credincioșilor noștri se reoglinda o bucurie și mulțumire deosebită, până atunci în tabăra sectarilor clocotea mânia și ura, pentru că zic ei:

„Ne-au făcut de râs frații noștri!”

Dorim să mai alibă parte de astfel de mânie.
Cuvin, la 17 Martie 1929.

Rap.

Vrajbă între baptiștii din Buteni.

Din Buteni primim următoarea scrisoare: În frunța noastră comună Buteni, încă avem multe oi răstăcite, cari au fugit din brațele Domnului Hristos.

Unii dintre acești baptiști, au pe inima lor o rană grea și foarte dureroasă, căci ar reveni la biserică-mamă, de unde au fost înșelați cu făgădueli și momeli, dar li e rușine sărmanit. Cu deosebire când glasul clopotelor cheamă pe creștinii noștri la sf. biserică, ei își reamintesc, cum îi ducea și pe ei la această biserica mama și tata lor.

La aceste reamintiri din copilărie, sufletele lor sunt cuprinse de muștrare și unii plâng pe ascuns.

Căci ei sunt pe deplin convinși că, vrajba și gâlceava ce bântue între baptiștii din Buteni, le arată că Mântuitorul Hristos nu este în mijlocul lor, ci duhul rău le stăpânește mintea și inima.

Iată cea mai nouă rușine ce apasă obrazul pocăliților noștri din Buteni.

Conducătorul sau predicatorul baptiștilor sau păcăliților — cum le mai zic oamenii aici la noi — un tinăr ce călmăcește biblia tot pe deandoașele, a fost chemat la armată.

S’a desilpit cam greu, de slujba sa plătită cu 5000 lei lunar, sumă strânsă în plicuri dela bieții oameni, cărora li se făgăduiește iertare de păcate dacă dau lei cât de mulți. El, dar porunca e mare și el a plecat. În locul său a rămas Teodor Sida, un alt sfătos, care crede că pământul se învârtă în capul său. Înainte de Paști, păcăliții noștri, au făcut ciorobor în capștea baptistă. Și marele sfătos T. Sida a început „să împartă pâinea”, adică să se joace de-a cuminecarea. Atât i-a trebuit la ginerele său Gh. Ardelean, care a sărit dintr’o bancă ca opărit și a strigat în gura mare că, socrul său Sida este un nemernic și un păcătos și nu este vrednic „să împartă pâinea”. Furtuna era descărcată, diavolul frământa cu mare zor pe baptiști, cari se rupseră în două tabere, gata de luptă.

Tabăra mai mică era condusă de Gh. Ardelean, iar cea mai mare de Teodor Lugusan numit și mistrețul.

Sida stătea ca un bolnav, căci știa că ginerele său Gh. Ardelean îi cunoaște toate blăstămăturile. În vreme ce ginerele încolțea cu vorbe grele pe socrul său, Mistrețul și-a pus în mișcare puterile trupesti, căci pe cele sufletești le a pierdut de când a fugit de biserică.

Și pe când la biserică, noastră glasul dulos al clopotelor, vesteau prefacerea sf. cuminecături în trupul și sângele Mântuitorului, din capștea baptistă corifeii taberei mai mici sburau afară ca berbecii, fără să atingă treptele. Oamenii fugeau pe stradă și strigau: fugiți că vă mușcă Mistrețul!

Acum oamenii din Buteni și din satele din jur, povestesc de dihonie intrată între baptiștii din Buteni. Și când îi întâlnesc în drum, își fac semnul sf. Cruci și le zic: întoarceți-vă înapoi la biserică lui Hristos și la legea părinților voștri.

Citiți și răspândiți

„Biserica și Școala”

Ca în evul mediu.

Probabil, că din memoria lumii ortodoxe n'a trecut în uitare hotărârea creștină și civilizată a guvernului polonez de a dărâma monumentala catedrală ortodoxă din Varșovia. Lucru greu de crezut pentru ortodox, dar nu e nimic extraordinar pentru fiil duhovnicești al Romei.

Cinci ani a durat lucrarea de dărâmare acum, gazele ne vestesc că a ajuns la capăt. Așa că un grandios monument de artă creștină e prefăcut în milioane de tone de sfărâmaturi. Cu această ocazie aducem felicitările fraților noștri în Hristos, Iezuiților, cari după întreruperea aproape de un secol și jumătate a activității lor pe pământul polonez, au refuzat activitatea lor în mod așa de strălucit.

Acum din Polonia (guvernământul Volăni) vine un alt caz caracteristic pentru mentalitatea catolică și anume: în comuna Jabci cu locuitori ortodocși, au trecut 7 familii la unire. În ortodoxie au rămas 179 de familii și aceea vine dreptatea catolică care hotărăște predarea bisericii ortodoxe, celor trecuți la unire. Atunci ortodocșii, bărbați, femei și copii, în frunte cu doi preoți de al lor s'au înclinat în biserică, declarând: în trecut poporul nostru a știut să moară pentru credință, murim și noi. Luați biserică noastră împreună cu viața". În comuna aceasta a sosit o unitate de jandarmi ca să scoată pe cei închiși și să predea biserica uniților. Ortodocșii s'au închinat în biserică în 21 Februarie. În tot timpul acesta, făceau servicii divine. Biserica e înconjurată de forțele polițienești și pe cei din afară nu-i lasă să se apropie de biserică. Se aude plânsul și rugăciunea, în cari se cere dreptatea, a lăsa biserica ortodocșilor și a rechemă poliția.

Starea aceasta dorează mai mult de o săptămână. Pe cei închiși îi amenință foamea și setea. Toate intervențiile Mitropolitului ortodox Dionisie, față de guvern, pentru a revoca ordinul de predare a bisericii, uniților, au rămas zadarnice. Rămâne speranța, în ajutorul celui de sus. Mitropolitul Dionisie, în telegrama sa, pe numele superiorului de acolo, cere binecuvântarea Dumnezeiască asupra clerului și a poporului și roagă pe Dumnezeu, ca să le dea ajutor, a răbda până la sfârșit, încercările abătute asupra lor.

Frații uniți din Blaj, Lugoj și Gherla, mari meșteri la făurirea dreptăților, ce zic la isprăvile pistășilor din Polonia?

A. C.

Dăruire.

Aducându-mi aminte de cuvintele Prea Cucernicului domn Protopop rostite în Adunarea sinodului protopopesic care zicea: „Astăzi oamenii nu-și mai aduc aminte, pentru a aduce mulțumiri pe cale ziaristică celor ce fac dăruiri sfetelor bisericii, pentru a ambiționa și pe alții”.

Între cei mulți ce nu-și aduc aminte de aceasta frumoasă datorie mă socotesc și smerenia mea.

Cauza, că am retăcut gestul atât de nobil din partea donatorului vrednic de toată lauda, era modestia dăruitorului.

Pentru a ambiționa și pe alți fii ai bisericii caut a da publicității nobilul gest al Dlui Dr. Romuald Coțoiu, medic în Săvârșin și membru al Adunării Eparhiale din Arad, care a dăruit modestei noastre

bisericii un clopot frumos în valoare de opt mii lei cu inscripția: „Pentru odihna sufletului tatălui meu Romuald Coțoiu” Adecă din partea unui medic s'a dăruit, pentru „odihna sufletului...” (auz-ți d-lor fără credință!) mult grăitoare sunt aceste slove... cari arată oglinda sufletului dăruitorului.

Am cunoștință că D-l Dr. Coțoiu a mai făcut frumoase dăruiri și pentru alte biserici, care dăruiri posibil tot din cauza modestiei Lui au fost retăcute.

Și pe aceasta cale exprim mulțumirea din partea enoriașilor mei, cari atât de mult îl iubesc, nu numai pentru aceasta frumoasă dăruire, ci pentru alte multe binefaceri ce le face zilnic locuitorilor acestei comuni.

D-lui Dr. Coțoiu îl cer scuzele, că a trebuit să fac acest lucru.

Cuvintele șefului meu rostite în adunare mă mustrau și nelinișteau... nefăcându-mi datoria de Păstor bun, ca și alții să se însuflețească pentru astfel de lucruri frumoase și plăcute lui Dumnezeu.

Lupești, la 15 Martie 1929. Ioan Tomușia.
Preot ort.

O scrisoare.

Domnule Redactor!

În Nr. 11—12 dela 17 Martie a. c. al revistei Dvoastre a apărut un articol: „Spre stânga extremă?” în care părintele F. Codreanu se ocupă de instrucțiunea religioasă a ucenicilor și ucenicelor, afirmând că Ministerul ar avea de gând să scoată „religia” din școlile de ucenici.

Mă surprinde leșirea atât de pornită a păr. Codreanu, și nu știu ce l-a putut îndemna să ridice asemenea acuze, atât de grave, câtă vreme Ministerul nu a luat, nici o dispoziție în sensul arătat de Dsa. Toate comentarele păr. Codreanu sunt pripite, și cât se poate de regretabile. E păcat, că D-sa nu s'a informat mai bine, înainte de a pune pe hârtie asemenea lucruri.

Este lucru știut, că în strămtăoarea financiară în care se află Statul, în mod fatal trebuie să se facă economii, pentru asigurarea echilibrului financiar. Poate că aceea acțiune a organelor în subordine a Ministerului, va fi fost rău înțeleasă de păr. Codreanu, sau Informatorul Dsale. Pentru a face economia s'a dispus reducerea orelor suplimentare. Dar nici în cadrele realizării economiilor impuse de împrejurări, Ministerul nu a suprimat instrucțiunea religioasă. Căci una e faceerea de economii și cu totul alta e oprirea instrucției religioase. Ori păr. Codreanu numai atunci putea să scrie așa, cum a scris, când Ministerul ar fi dispus categoric oprirea instrucției religioase. Ministerul Instrucției însă face tocmai contrarul: atunci, când legiuirile despre învățământul profesional, în vigoare în provinciile de dincoace de Carpați, lasă în sarcina materială a Bisericii instrucțiunea religioasă a ucenicilor, ei totuși plătește din Bugetul său orele suplimentare ale catheților (în cadrele posibilităților bugetare) Mai departe aceleși legiuiri garantează bisericilor libertatea instrucțiunii religioase, se pot face chiar și exortății și conducerea în grupă a ucenicilor la biserică.

Pentru stabilirea adevărului, Vă rog Dle Redactor Șef, să binevoii a face loc, în proximalul număr al apreciatei Dvoastre reviste, acestui rectificări.

Arad, 17 Martie 1929.

Brutus Păcuraru

preș. Comit. Șc. al școlii de ucenici comerciali și membru în toate celelalte comit. șc. a șc. de ucenici.

Scoalele dela Hălmațiu în epoca absolutismului, 1850—1860.

De Tr. Mager, prof.

Anul școlar 1859—1860.

„Descrierea învățătorilor dela școalele poporene din protopresbiteratul Hălmațiuului ce se află în stațiunii cu luna Martie 1860¹⁾,” pe care consistoriul din Arad o înaintează Locotenentei c. r. din Transilvania²⁾, ne servește datele necesare pentru anul acesta.

Aflăm că s'a deschis o școală elementară și în Ociu, prin urmare pentru anul șc. 1859—1860, avem următoarea situație:

1. Hălmațiu, cl. II, Nicolae Rob.
2. Hălmațiu, cl. I, Ioan Baican.
3. Pleșcuța, șc. elementară, Ioan Costina.
4. Ociu, șc. elementară, Nicolae Lucaciu.

Nu se clădesc edificile școlare, nu se plătesc salariile învățătorilor.

Școalele sunt amenințate „să apună.”

În adresa înaintată c. r. Preture din Hălmațiu la 15 Ian. 1860, a cărei copie se trimite și consistoriului³⁾, protopopul se plînge că deși școalele sunt deschise de 10 ani, nu s'au clădit încă nici un edificiu școlar.

În Hălmațiu este adunat materialul de construcție, iar dacă banii nu s'ar ajunge, prin o înțelegere cu comunitățile afiliate aci cu școala, s'ar putea completa suma necesară. În Pleșcuța de mai mulți ani edificiul școlar stă neterminat. Și în Hălmațiu, „casele sunt negrijite, ușile, ferestrele, scaunele, stricate”, adică, casele închiriate pentru școală.

Oamenii nu aduc lemne de foc, peste 70 băieți și fete sunt adunați într-o sală și e teama că se vor îmbolnăvi.

Din oficioasa, adresată consistoriului, reproducă mai jos, vedem că învățătorii nu-și primesc salariile, copiii nu cercetează școala, care este amenințată să „apună”:

Măria Ta Înalt Preasfințite Domnule Episcop⁴⁾.

Precum în anul trecut 1858/9, așa și în acest an am făcut cuvințioasă arătare către onorata c. r. Pretură din Hălmațiu pentru plățile învățătorilor, ca să le capete regulat la lună, sau la 3 luni. Ba, și rugare către Domnul c. r. Pretoriu prin cuvânt, și nu de puține ori am făcut, dela care am avut amânare, căci nu sunt bani adunați, și altele n'au răspuns: Domnul c. r. Actuaru, căruia este încredințată per-

¹⁾ Arhiva eparh. Arad Nr. 331—1860.

²⁾ Deși Locotenentele c. r. din Transilvania s'au desființat în 1854, numai din August 1860 găsim rapoarte adresate Locotenentei c. r. a Ungariei, sau „din Buda”. Pe actul acesta se scrie: „An die Hohe k. k. Statthaltereii für Siebenbürgen. Arad, am 28 April, 1860. Mit Bezug auf die hochverehrte Note vom 29 Jänner 1858, Nr. 28151—410, ex 1257, habe ich die Ehre, dass von dem Halmagy-r Erzpriester Petru Moldovan, als Schullien Districts Aufseher vorgelegte Verzeichniss, der in dem Halmagyer Protopresbiterate, für das Schuljahr 1859/60 anzustellen Lehrer, hiemit gehorsamst zu unterbreiten”.

³⁾ Nr. 33—1860.

⁴⁾ Arhiva eparh. Arad, Nr. 330—1860.

cepția pentru banii învățătoresți au poruncit la birare să adune bani, însă nu pot să-i adune. Așa în anul trecut învățătorii după angariile lor umblau dela o cancelarie la alta, adevăr zic: flămânzi, despoieți unii de vestminte, și alții de altele lipse, încât au fost siliți cvitele vidimate a le vinde cu o scădere negândită în sumă, numai ca să se ajutore amărății de învățători. Adevăr zic: sânt din învățători așa, de n'au primit salariile deplin încă nici din anul 1858/9. Din acesta an, 1859/60, au primit numai parte din salariu a pătrarului I. și nici pre acesta nu deplin, adică învățătorul Ioan Baican din cl. I. din Hălmațiu, măcar este trecut acum și al doilea pătrariu anual, precum sunt lunile Ianuarie, Februarie și Martie, Octombrie, Noembrie și Decembrie, și alții învățători, adevăr zic: n'au primit nici ca cât.

Cătră onorata c. r. Pretură am arătat cu așa rânduială precum salariile se plătesc, cine va să fie învățătoru aici?, precum cvartirele se câștigă, care individ s'ar afla a da casă și deștept, a cuprinde pe la noi posturile învățătoresți? Și de ar fi cât de bun învățătorii, cum vor răspunde datorinței lor în educație, când părinții ce mai sânt în avere încă nu se îndatoresc a duce pe băieții, băetele lor la școală și sunt lăsați învățătorii fără a le plăti regulat, școalele fără cuvințioasele scule în ele, ci numai de rușine se văd, asemenea lăsați și părăsiți cu băieții și băetele după voia lor. În privința școalelor cu susținerea și a învățătorilor, cât de frumoase ordinăciuni sânt date dela Înaltele locuri, și pre la noi și pentru noi părinții și fiii, ca pentru toate și într-o toate să se țină cuvințiosul rând ordinar, care la noi lipsește.

Numai ce-i adevărat am scris, cugetări asupra-mi că din răutate, nu.

Pentru care umilita datorință îmi țin a așterne, și totodată, rugându-mă: dacă sânt învățători staționați, pre aceia regulat să-i plătească, ca și ei să-și poată face datorința, în locurile unde sânt; pentru școale luate case pe arândă, până a se face acele, să se facă trebuințioasele scule școlare; părinților ce sânt în stare mai bună să-i îndatoreze cu fiii, ficele lor a-i trimite să învețe. Acestea cătră locurile mai înalte a se așterne, deunde direcătoriei politice să i se strângă a plini cele de plinit, pentru că altcum școalele vor apune.

Ca și mai departe, așteptând îndurata rânduială, și până atunci cu sărutarea sfințelor mâni, rămân,

Măriei Tale Înalt Preasfințite, Domnule Episcop,

umilit serv

Petru Moldovan

Protopresbiterul Hălmațiuului

Situația deplorabilă a școalelor, precum și a învățătorilor, „despoieți de vestminte”, având și „mare lipsă de nutremânt”, ne-o descrie protopopul și în raportul către consistoriu, datat la 5 Sept. 1860, din care cităm următoarele:

„Învățătorii staționați și oamenii cari au dat case pentru școale umblă sbuciumând cu pierderea timpul și al lucrurilor lor: ceia după angariile anuale și ceștia după arândă, văcându-se către On. c. r. Pretură de nenumărate ori, și mângăere nu mai capătă, — apoi cum nu vor fi năcăjiți surmanii, când n'au cele de trebuință, și îi poartă ca pe niște netrebniici.

De adevăr așa este:

Nicolae Rob, inv. cl. II din Hălmațiu, din salariul anual 1859/60, nici un ban a scos

Ioan Baican, inv. cl. I din Hălmațiu, din salariul anual, a primit pre întâiul pătrar, iară pe al doilea pătrar cvita și-a vândut-o neguțătorului din loc, Kadár, acesta cu voința și înțelegerea On. c. r. pretore, a plătit-o și de milă, pentrucă învățătorul era despoiat de vestminte și mare lipsă avea și de nutremânt.

Nicolae Lucaciu, inv. din Ocju, din angareaua anuală a primit numai pe jumătate de an“.

Tot din acel raport aflăm, că cerându-l-se protopopului Moldovan socoteală despre banii școalelor; atât la verificarea acestor socoți, precum și în chestia ajutorului dat de împăratul pentru biserici, din care s'a rupt o sumă pentru zidirea școalei din Hălmagiu, notarul Grațian Pop, a luat lângă sine pe „unitul Ioan Moga, intitulatul d. protopop din Hălmagiu, carele mai era însoțit cu alți papistași unguri și calvini.“ „Al noștrii credincioși — spune protopopul Moldovan — văzând că ce lucrează pentru banii meniți de grația Majestății bisericilor, și din aceștia despicați pentru ridicarea școalei din Hălmagiu, fiindcă ei ungurește grăesc și ce hotăresc nemțește scriu, i-au părăsit pentru o așa fără temei și fără dreptate lucrare.“

La o nouă desbatere, „unitul d. Ioan Moga, intitulatul protopop, acesta înțelepțea pe d. notar Grațian Pop la toate punctele,“ văzând ai noștri fil acum nedreptele lor grăiri, i-au părăsit, lăsându-i acolo“, scrie mai departe Moldovan.

Aflăm mai departe, că „notarul Grațian Pop, prin graturile cu sumeție s'a slobozit la crimă de vătămare de onoare“ față de pp. ortodox, și că protectorul acestuia era însuși pretorul Bofenik.

Uniții din Hălmagiu numărau pe atunci 6 suflete: protopopul cu trei feciori, fata și un ginere; erau sprijiniți însă și de unii oameni ai administrației politice, străini de origine. Dupăcum vom vedea mai târziu, de aci înainte conflictele, cari au în mare parte un substrat confesional, se întesesc din ce în ce, paralizând munca bărbaților conducători, meniți să lucreze mână în mână pentru fualntarea binelui public.

Publicație de licitație.

Pentru darea în întreprindere a lucrărilor de renovare a casel parohiale din Seceani, protopopiatul Vinga, se publică licitație minuendă pe ziua de 21 Aprilie 1929, ora 3 d. m. la școala primară din Seceani.

1. Planul și devizul de spese se pot vedea la Oficiul parohial din loc.

2. Concurenții vor înainta deodată cu ofertele lor și vadiu de 10% din prețul oferit.

3. Antreprenorul pe care va rămâne lucrarea, va solvi cheltueile pentru compunerea planului și devizului aprobat.

4. Concurenții nu pot pretinde nici un fel de cheltueli pentru participare la licitație.

5. Consiliul parohial își rezervă dreptul de a preda lucrarea acelu antreprenor, în care va avea mai mare încredere.

Seceani, la 24 Martie 1929.

Consiliul parohial.

Concurs.

Conform rezoluțiunei Vener. Consiliu eparhial No. 1665 | 1929 pentru îndeplinirea parohiei din Șofronia Jud. Arad, care este de clasa III (treia) se publică concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în Organul Diecezan: „Biserica și Școala“.

Venitele parohiei sunt:

1. Sesiunea parohială care se va obține dela reforma agrară.

2. Birul parohial, 3 kg. de grâu de fiecare număr de casă și câte 1 kg. grâu de fiecare jug. cad. cu cari vor fi improprietăriți (3—7 jug. cad.)

3. Stolele legale.

4. Eventuala întregire de salar dela stat, întrucât parohia va fi recunoscută și de On. Minister.

Alesul va suporta la timp toate impozitele după beneficiul parohial.

Ceice vor reflecta la aceasta parohie, vor adresa rugarea de concurs ajustată regulamentar, către Consiliul parohial ort. rom. din Șofronia și o vor trimite la Oficiul protopopesc ort. rom. din Arad, în termenul fixat în concurs.

Reflectanții vor înștiința prealabil pe protopresbiterul concernent și vor avea să se prezinte în capela din loc spre a-și arăta dexteritatea în cele rituale și oratorie.

Recurentul dacă este din alta dieceză va dovedi că are consimțământul P. S. Sale Episcopului Diecezan.

Dat, în ședința Consiliului parohial ort. rom. din Șofronia, ținută la 10 Martie 1929.

În înțelegere cu: *Traian Vașan*, protopop.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea parohiei de cl. III Moneasa, se publică concurs cu termin de 30 zile.

Retribuțiunile sunt: 1. 20 jugh pământ în Cornești prin reforma agrară. 2. Locuință ori în edificiul actual al școalei confesionale, ori într'un edificiu domonial cedat pe câțva timp pentru casă parohială. 3. Bir și Stole legale.

Alesul este deobligat a catechiza elevii noștrii dela ambele școli de stat, fără alta remunerațiune. Va plăti dările după sesia beneficiată și arânda forțată.

Reflectanții își vor înainta recursese la of. ppt. din Buteni și se vor prezenta în bis. din Moneasa în timpul concursual. Fără litere dimisionale și fără consensul P. S. Sale Episcopului nostru diecezan, nu pot recurge candidații din alte dieceze.

Consiliul par. ort. rom., în înțelegere cu:

Florian Roxin, protopop.

3—3

Redactor responsabil: **SIMION STANA.**